

MAGÁNYOSAN A TÁRGYALÓTEREMBEN, AVAGY A VESZÉLYHELYZETI SZABÁLYOK HATÁSA A KÖZVETLENSÉG ELVÉRE

SIMON Alexa*

1. Bevezető gondolatok

Járvány és veszélyhelyzet – az elmúlt két és fél év legmeghatározóbb szavai, melyek teljesen behálózták életünk minden területét. Nem jelentett ez alól kivételt a büntető igazságszolgáltatás területe, így a tárgyalóterem világa sem. A pandémiás időszak alatt számos olyan jogforrás született, mely a büntető eljárásjogi tárgyú jogszabályok eltérő alkalmazását írta elő. Alappal merülhet fel bennünk a kérdés, hogy ezen változások miként hatottak a büntetőeljárás alapelvekre, főként a közvetlenség elvének érvényesülésére, ezáltal közvetve a bírói meggyőződés kialakulásának folyamatára. A telekommunikációs eszközök büntetőeljárásban való megjelenése ugyan nem tekinthető kizárólagosan a pandémia hozadékának, ugyanakkor annak jelentős térnyerése szorosan kötődik a rendkívüli jogrendhez és a kapcsolódó időszakhoz. A folyamatos kép-és hangfelvételt rögzítő telekommunikációs eszközök használata éppen csak kezdett megszokottá válni, amikor is a személyes jelenlétet kiváltani igyekvő újszerű megoldások sora jelent meg a büntetőeljárásban. Tanulmányomban arra vállalkozom, hogy a veszélyhelyzet idején hatályos rendelkezések normatív vizsgálata révén felvázolt átmeneti vagy épp állandósulni látszó jogalkalmazási novumokat összevetem a közvetlenség elvének követelményével. Ezáltal arra kívánok választ adni, hogy az átmenetileg alkalmazásra kerülő 'enyhített' szabályok miként viszonyulnak a közvetlenség elvéhez, továbbá hatással lehetnek-e a bírói meggyőződésre, annak kialakulásának folyamatára.

* A Debreceni Egyetem Marton Géza Állam- és Jogtudományi Doktori Iskolájának PhD-hallgatója.

2. Közvetlenség elvének múltja és jelene

A közvetlenség elve mindannyiunk számára ismerősen cseng még akkor is, ha az már évtizedek óta nem köszön vissza alapelvi formában a perjogunkban. A közvetlenség elvének magját azon elvárás jelenti, miszerint a bíróság közvetítő közeg beiktatása nélkül, a saját maga által észlelt bizonyítási anyagra alapítva hozza meg határozatát. Ezen követelmény jelentős múlttal rendelkezik a hazai büntetőeljárás szabályok körében. Első kodifikált büntetőeljárás jogszabályunk is kiemelt jelentőséget tulajdonított a közvetlenség elvének, melyet tökéletesen példáznak Csák Zsolt sorai a kódex¹ indokolása kapcsán:

„Köztapasztalat az, hogy a közvetlenül érdekeltnek szóbeli előterjesztése mennyivel hatásosabb és meggyőzőbb, mint az írott nyilatkozat felolvasása vagy kivonatos előadása: hogy a vallomás értékét csak az ítélni tudja helyesen, ki annak minden szavát, még hanglejtését is hallja, a vallomástevőnek arczélkifejezését, színe változását, testmozdulatait látja: hogy végre a szemle és más ily nemű bizonyítás csak a közvetlen szemlélőre van megbízható hatással; – pedig minden mozzanatok teljesen nem is foglalhatók írásba. Szükségképpen hiányos és csonka tehát a tudomás, melyet az iratok alapján ítélni bír a bizonyítás eredményéről felvett jegyzőkönyvekből merít, és nagyon is jogosult a kívánság, hogy mindaz, mi az ítélet alapjául szolgál, az ítélni bíró előtt menjen végbe.”²

A magyar büntetőeljárás hagyomány kifejezetten tárgyalás-orientáltak nevezhető, mely szükségszerűen hozta magával a közvetlenség elvének kardinális szerepét.³ Mindezek ellenére, alapelvi szinten legutóbb az 1973. évi I. törvényben került deklarálásra. Az ezt követően hatályba lépő, a büntetőeljárásról szóló jogszabályok mellőzték ezen követelmény alapelvi szintű rögzítését. Ezen elv visszaszorulása ugyan már a Bünvádi Perrendtartás hatályon kívül helyezésével megindult, szerepe és létjogosultsága számos vita középpontjába került, annak

¹ Értsd: 1896. évi XXXIII. törvénycikk a bünvádi perrendtartásról.

² Csák Zsolt: *Ítélet vádlott nélkül. A terhelt távollétében folytatott büntetőeljárások tapasztalatai.* Budapest, HVG-ORAC, 2019. 33.

³ Vö. FANTOLY Zsanett: A büntetőeljárás célja, avagy anyagi igazság kontra elégedett ügyfelek. In: ELEK Balázs – MISKOLCZI Barna (szerk.): *Úton a bírói meggyőződés felé. A készülő büntetőeljárás törvény kodifikációja*, Printart, 2015. 112.

teljes eltűnése mára sem ment végbe.⁴ Háttérbe kerülése fokozatosan zajlik, melyet jól példáz az is, hogy az 1998. évi XIX. törvény előkészítő munkálatai körében megszülető, a büntetőeljárás törvény koncepciójáról szóló 2002/1994. (I. 17.) Kormány határozat még tételesen rögzítette, hogy olyan eljárást kell kialakítani, amelyben – legalábbis az alaptípust tekintve – érvényesül az a tétel, hogy a büntetőjogi felelősség kérdése a közvetlenség elvének tiszteletben tartásával a tárgyaláson dől el, és amelyben a mainál erőteljesebben érvényre jut a kontradiktórius elv, ezen belül pedig a felek rendelkezési joga.⁵ Az 1998. évi büntetőeljárás törvényhez íródott kommentár⁶ maga is úgy fogalmazott, hogy a tárgyalási szakban, a vádemelést követően az eljárási jogviszonyban beálló lényeges változások okán a közvetlenség elve érvényesül, természetesen a törvényben meghatározott kivételekkel. Hasonlóképp foglalt állást a jogszabályhoz készült másik kommentár⁷ is, mikor is azt mondja, ugyan a közvetlenség elve a törvényben meghatározott alapelvek között nem szerepel már, továbbra is irányadónak tekintendő abban a tekintetben, hogy a tárgyalás anyagává nem tett bizonyítási eszköz bizonyítékként nem lesz felhasználható. Jelenleg hatályos eljárás törvényünk sem deklarálja alapelveként a közvetlenség követelményét, ugyanakkor továbbra sem jelenthető ki az, hogy ez egyenes arányban állna az elv érvényesülésének teljes mellőzésével. Ezen álláspontot támasztja alá a Kúria határozata⁸ is, miszerint: „A közvetlenség elve, és a védelem azon joga, hogy a vád bizonyítékait a bíróság előtt megismerje és megvizsgálta, kétségtelenül eljárási szabály [...]” A rendkívül jelentős múlttal rendelkező alapelv mára egy számos kivételt tűrő, de súlytalannak mégsem nevezhető garanciális követelmény. A közvetlenség elvének visszaszorulása mögött az eljárás gyorsításához és időszerűségéhez fűződő társadalmi elvárás inspirálta jogalkotói igény húzódik meg, mely már az 1998. évi kódex megalkotása során felütötte fejét, majd egyre jelentősebbé vált.

⁴ Vö. HATI Csilla: Egy eltűnt alapelv, a közvetlenség a büntetőeljárásban. In: ELEK–MISKOLCZI i. m. 176–177.

⁵ 1998. évi XIX. törvény indokolása, II. A törvény alapjául szolgáló elvek.

⁶ BODONYI István – HACK Péter – HERKE Csongor – IGNÁCS György – KADLÓT Erzsébet – MOHÁCSI Barbara: *Kommentár a büntetőeljárásról szóló 1998. évi XIX. törvényhez*. Complex Jogtár, Első rész.

⁷ BODOR Tibor – CSÁK Zsolt – MÁZINÉ SZEPESI Erzsébet – SOMOGYI Gábor – SZOKOLAI Gábor – VARGA Zoltán: *Nagykommentár a büntetőeljárásról szóló 1998. évi XIX. törvényhez*, Complex Jogtár, Első rész.

⁸ Bfv.216/2020/8. (BH2021. 70.)

Jelenleg hatályos kódexünk indokolása⁹ maga is kifejezésre juttatja a közvetlenség elve és a telekommunikációs eszközök térnyerése között húzódó szoros összefüggést, némiképp utalva arra, hogy az egyik előtérbe kerülése szükségszerűen együtt jár a másik háttérbe szorulásával, ugyanakkor kategorikusan tagadva azt, hogy ez az eljárási garanciák csorbulásához vagy a közvetlenség elvének teljes eltűnéséhez vezethetne. Hasonló álláspontra helyezkedett Erdei,¹⁰ valamint az Alkotmánybíróság is, mikor úgy fogalmazott,¹¹ jogrendszerünk nem vitásan ismeri az egyes eljárási cselekmények ‘rövid úton’ történő fogantatását, így tehát nem tekinthető példa nélkülinek az az esetkör, amikor az egyes eljárási cselekmények kapcsán a közvetlenség megteremtésének eszköze nem a személyes jelenlét, hanem a távközlési eszköz. Ezzel egyezően foglalt állást Gácsi¹² is, amikor amellett tette le voksát, hogy a zártcélú távközlő hálózat útján fogantatosított kihallgatás közvetlen bizonyítás-felvételnek tekinthető, azáltal nem szenved csorbát a közvetlenség elve sem. A telekommunikációs eszközök fokozott igénybevétele önmagában indokoltá tette a közvetlenség elve érvényre jutásának vizsgálatát. Ezt azonban tovább sürgette a járványhelyzet talaján kialakult átmeneti szabályrendszer.

3. Veszélyhelyzeti szabályok a közvetlenség árnyékában

A koronavírus járvány kitörésével egyik napról a másikra változott meg az életünk, vele együtt a büntető igazságszolgáltatás mindennapjai is. A jelentősen és hirtelen megváltozott körülményekhez való alkalmazkodás jegyében számos részletszabályt meghatározó jogszabály¹³ született a veszélyhelyzet kihirdetését

⁹ T/13972. számú törvényjavaslat indoklással – a büntetőeljárásról.
<https://jogkodex.hu/doc/2460571>

¹⁰ ERDEI Árpád: *Tanok és tévtanok a büntető eljárásjog tudományában*. Budapest, ELTE Eötvös, 2011. 223.

¹¹ 21/2014. (VII. 15.) számú AB határozat.

¹² Gácsi Anett Erzsébet: Büntetőtárgyalás tartása zártcélú távközlő hálózat útján. *Acta Juridica et Politica* 2., 2017. 19.

¹³ Különösen: a veszélyhelyzet ideje alatt érvényesülő egyes eljárásjogi intézkedésekről szóló 74/2020. (III. 31.) Korm. rendelet (Veir.) 16. alcím, a veszélyhelyzet megszűnésével összefüggő átmeneti szabályokról és a járványügyi készültségről szóló 2020. évi LVIII. törvény (Vmt.) 76. alcím, a veszélyhelyzet megszűnésével összefüggő átmeneti szabályokról és a járványügyi készültségről szóló 2020. évi LVIII. törvény büntetőjogi tárgyú rendelkezéseinek eltérő alkalmazásáról szóló 330/2021. (VI. 10.) Korm. rendelet 1. §: A Vmt. 76–82. alcímében foglalt rendelkezések 2021. december 31. napjáig alkalmazhatók, a veszélyhelyzettel összefüggő átmeneti szabályokról szóló 2021. évi XCIX. törvény hatálybalépésére tekintettel egyes törvények eltérő alkalmazásáról szóló 647/2021. (XI. 30.) Korm. rendelet 5. § (1) bek.:

követően. Az átmeneti szabályok bevezetése mögött meghúzódó cél a büntetőeljárások zavartalan lefolyásának biztosítása iránti igény volt.¹⁴ Mindez egy olyan időszakban érkezett, amikor a közvetlenség elve egyébként is jelentősen visszaszorulóban volt az eljárás gyorsítását célzó törekvésekkel szemben elvesztett harcok okán. Az adott helyzet teremtette jogi lehetőségeken túl, számos olyan esetre is találunk példát, amikor már meglévő jogintézmény, jogi lehetőség szélesebb körű alkalmazását hozta magával ezen speciális időszak. Ide sorolható például azon rendelkezés is, mely a különös bánásmódot igénylő személyek körét bővítette ki a 65. életévét betöltött személyekkel.¹⁵ Ezen rendelkezés természetesen hozta magával a fenti személyi kör fokozott védelme körében a jelenlét minimumra szorítására törekvést, így például a telekommunikációs eszközök alkalmazhatósági körének automatikus kiszélesedését.¹⁶

Általánosságban elmondható, hogy a személyes kontakt minimumra szorítása és az eljárások zavartalan lefolytatásának ideája inspirálta az elmúlt évek során megalkotott jogi konstrukciót. A továbbiakban – a teljesség igénye nélkül – a veszélyhelyzet megszűnésével összefüggő átmeneti szabályokról és a járványügyi készültségről szóló 2020. évi LVIII. törvény (továbbiakban: Vmt.) főbb rendelkezéseit kívánom áttekinteni.¹⁷ Ezek közül is főként azokra kívánok némiképp részletesebben, de azok részletszabályainak ismertetését nélkülözve kitérni, melyek a személyes jelenlét visszaszorítására irányuló törekvéssel szoros összefüggésben állnak, így hatással lehetnek a közvetlenség elvének érvényesülésére is. A veszélyhelyzeti büntetőeljárási szabályok kapcsán először a telekommunikációs eszköz alkalmazása jut eszünkbe, ugyanakkor nem ez volt az egyetlen és talán nem is a legjelentősebb újítás, melyet a kialakult helyzet generált. Jelentős fejleménynek tekinthető az is, hogy az elektronikus kapcsolattartás szélesebb körben való alkalmazhatóságának is teret engedett a Vmt., amikor is az ügydöntő végzés kézbesítésének esetét leszámítva lehetővé tette az

A Vmt. 76–82. alcímében foglalt rendelkezések a 27/2021. (I. 29.) Korm. rendelet szerinti veszélyhelyzet megszűnéséig alkalmazhatók, a veszélyhelyzettel összefüggő egyes szabályozási kérdésekről szóló 2021. évi CXXX. törvény: 6. alcím: a Be. alkalmazására vonatkozó átmeneti szabályok – a továbbiakban az ebben foglaltakat összefoglalóan veszélyhelyzet, valamint átmeneti szabályokként is hivatkozom.

¹⁴ OROSZ Noémi: A COVID-19 hatása a büntető igazságszolgáltatásra. In: AMBRUS István (szerk.): *COVID-19 és büntetőjog. Az emberi egészség, a köznyugalom és más jogtárgyak védelme járvány idején*, Budapest, ELTE Eötvös, 2021.

¹⁵ Vmt. 190. §.

¹⁶ Értsd Be. 85. § alkalmazhatóságának megnyílta okán.

¹⁷ A törvény 76. alcímében foglalt rendelkezések túlnyomó többsége a veszélyhelyzet ideje alatt érvényesülő egyes eljárásjogi intézkedésekről szóló 74/2020. (III.31.) kormányrendeletben is megtalálható volt.

elektronikus levélcímre való kézbesítési módot, mint szabályszerű kézbesítést eredményező kapcsolattartási formát.¹⁸ Ebben a körben speciális szabályokat fogalmazott meg a jogalkotó az idézés és értesítés vonatkozásában,¹⁹ valamint további garanciális szabályként került beiktatásra az is, hogy a kézbesítés igazolhatóságának hiányában nem tekinthető az ily módon történt kézbesítés sem szabályszerűnek.²⁰ Számos más körben is változást hozott a jogalkotás, így az eljárási határidők, különösen az eljárás felfüggesztésének körében is eltérő rendelkezések alkalmazását tette lehetővé a veszélyhelyzeti szabályozás.²¹ Ezen túlmenően a tárgyalás ügydöntő határozat meghozatala céljából történő elnapolásának lehetőségét, valamint az ügydöntő határozat tanácsülésen történő meghozatalának esetköreit is kiszélesítette a Vmt. rendelkezései által a jogalkotó. Egyébként sem állt távol a jelenleg hatályos kódex szellemiségétől a tanácsülésen meghozott érdemi határozatok számának szorgalmazása, melynek létjogosultsága csak növekedett az átmeneti szabályok révén. További, a vizsgált elvvel kevésbé összefüggő változást jelentett az, hogy a személyes megjelenés, valamint a személyes érintkezések csökkentésére irányuló törekvések fényében a tárgyalásról a nyilvánosság kizárásának esetkörei is kiszélesítésre kerültek, egyúttal a hallgatóság létszámának korlátozása tekintetében is szabadabb kezet engedett az aktuális jogszabályi háttér a jogalkalmazó számára.²²

A közvetlenség elve kapcsán kiemelten fontos jogintézménynek tekinthető a büntetővégzés, mely kifejezetten nélkülözi a terhelt és a bíróság közötti közvetlenség minden formáját, figyelemmel arra, hogy ebben az esetben iratok alapján történik a döntéshozatal a büntetőjogi felelősség kérdésében. Jelentős – ugyanakkor csak átmeneti – változást eredményezett a veszélyhelyzeti szabályozás ezen jogintézmény vonatkozásában is, figyelemmel arra, hogy szignifikánsan kiszélesítette alkalmazhatósági körét, valamint az annak meghozatalára rendelkezésre álló időt is meghosszabbította.²³ Így például fiataalkorúak esetében bármely bűncselekményt is tartalmazta a vádirat, az egyéb feltételek fennállása esetén iratok alapján való döntéshozatalra is sor kerülhetett az ügyben.²⁴ Hasonlóan releváns módosulást jelentett a vizsgált elvvel összefüggésben az, hogy a perbeszédék mellett, a viszontválasz, de akár a vádlott által az utolsó szó jogán előadni kívántak mind írásban

¹⁸ Vmt. 197. §.

¹⁹ Vmt. 194–195. §.

²⁰ Vmt. 197. §.

²¹ Vö. Vmt. 202–203. §.

²² Vö. Vmt. 138. §.

²³ Vmt. 215. §.

²⁴ Vmt. 213. §.

is benyújthatóak voltak a bíróság részére, melyeknek – erre irányuló indítvány esetén is – kizárólag a lényege²⁵ került ismertetésre a tárgyaláson.²⁶ Természetesen ezzel egyidejűleg, a fentiek mindegyike vonatkozásában az érintettek részére való kézbesítésre irányuló kötelezettséget rótt a jogalkotó a bíróságra.

Ami a telekommunikációs eszközöket, valamint a távmeghallgatást illeti, azok alkalmazási körének számottevő kiszélesedése jellemezte a vírushelyzet által előállt átmeneti szabályok uralta időszakot. A jelenleg hatályos kódexünk eredendően új alapokra helyezte a telekommunikációs eszközök büntetőeljárás-hoz fűződő viszonyát. Egyrészt megújította az elnevezést telekommunikációs eszközre,²⁷ másrészt az eljárási cselekményen való jelenlét egyik eszközeként aposztrofálta azt.²⁸ Alapvetően a Be., figyelemmel arra, hogy a telekommunikációs eszköz alkalmazása érint bizonyos alapelvi rendelkezéseket, annak használatához számos garanciális rendelkezést fűz. Ilyennek tekinthetők a technikai feltételek körében meghatározott elvárások, az elkülönített helyszínen jelenlévők köre vagy épp azon esetkörök meghatározása, amikor kizárólag a terhelt hozzájárulásával van helye az adott eljárási cselekménynek a telekommunikációs eszköz útján biztosított jelenlét melletti lefolytatására.²⁹ Ugyanakkor a veszélyhelyzet idején alkalmazandó szabályok sorra enyhítettek a telekommunikációs eszköz alkalmazásának szabályrendszerén. Így például akadt olyan időszak, amikor elegendő volt az, ha az elkülönített helyszínen csak az a személy volt jelen, akinek jelenlétét ily módon biztosították.³⁰ Ezzel párhuzamosan a telekommunikációs eszköz alkalmazásához fűződő jogorvoslati lehetőségek körében is némi visszalépés következett be, amikor is a telekommunikációs eszköz használatára irányuló indítvány elutasítása, a személyes jelenlét biztosítására tett indítvány, de még csak a telekommunikációs eszköz használatának elrendelése tárgyában hozott határozat ellen sem adott önálló jogorvoslati lehetőséget a jogszabály.³¹ A fentiekén túl, a bizonyítás és némiképp a közvetlenség kérdéséhez kötődő eljárási szabály volt a veszélyhelyzet ideje alatt érvényesülő egyes eljárásjogi intézkedésekről szóló 74/2020. (III. 31.) kormányrendeletben foglalt szabály, mely alapján megnyílt a lehetőség az igazságügyi elmeorvos szakértői vizsgálatok telekommunikációs eszközök útján történő elvégzése előtt. Hasonlóan idegennek

²⁵ Az is a jogosult indítványára.

²⁶ Vmt. 210. §.

²⁷ Korábban zártcélú távközlő hálózat.

²⁸ Be. 120. §.

²⁹ Be. 122. § (5) bekezdés.

³⁰ Vmt. 196. § (2) bekezdés.

³¹ Vmt. 196. § (6) bekezdés.

hat azon rendelkezés is, mely lehetővé tette a csupán folyamatos hangkapcsolatot biztosító eszköz alkalmazásának lehetőségét az egyes eljárási cselekmények, eseteként akár a jelenlét biztosítása körében is.³²

A fenti rendelkezések közül a büntetővégzés alkalmazási körének jelentős kiszélesítése, valamint a jelenlét telekommunikációs eszköz útján való biztosításának széleskörű alkalmazása az, mely aggályokat vethet fel a bizonyítás közvetlensége körében. Alapvetően az iratok alapján történő döntéshozatali struktúra nem tekinthető rendszeridegennek, ugyanakkor jelen esetben olyan ügyekben is alkalmazhatóvá vált, még ha csak átmenetileg³³ is, melyekben a normális ügymenet kapcsán szóba sem kerülhetne a közvetlenség és szóbeliség érvényesülésével lefolytatott eljárási rend mellőzése. A büntetővégzés meghozatalára irányuló eljárás nem az utóbbi évek vívmányának tekinthető, hiszen a bíróság számára régóta fennáll annak a lehetősége, hogy tárgyalás vagy épp meghallgatás tartása nélkül, iratok alapján hozza meg döntését. Ezen döntéshozatali módozat mind a szabálysértési, a büntető, vagy épp a büntetés-végrehajtási ügyekben is adott, természetesen eltérő feltételek és szabályozás mentén. Ugyan bizonyítási eljárás lefolytatása nélkül, a közvetlenség elvének érvényesülését mellőzve, de a bizonyítékok mérlegelését nem negálva történik az ügy érdemében való döntéshozatal. Mindezek ellenére üdvözlendőnek tartom, hogy ezen eljárásjogi ‘könynyítés’ nem épült be az általánosan alkalmazandó szabályok körébe a pandémiás időszakban alkalmazott szabályok szerint. Más a helyzet azonban a képfelvétel hiányával, kizárólag folyamatos hangfelvétel útján biztosított jelenléttel lefolytatott eljárási cselekmények vonatkozásában, hiszen ez jelenleg is helyt kapott az eljárási kódexben, mint a telekommunikációs eszközök használatának egyik lehetséges módja. Egészen más helyzet áll elő, mint a folyamatos kép- és hangfelvétel továbbításával lefolytatott eljárási cselekmények esetében. Amennyiben a megfelelő technikai feltételek adottak,³⁴ az elkülönített helyszínen jelen lévő személy és a tárgyalóterem között egy közvetlen és valós idejű kapcsolat áll fenn, mely lehetővé teszi az események azonnali és teljeskörű ‘közvetítését’. Mindez olyannyira sikeresnek bizonyult, hogy igazságügyi szakértők³⁵ is

³² Be. 120. § (2) bekezdés b) pont.

³³ A büntetővégzés alkalmazhatósági köre, valamint a meghozatalra rendelkezésre álló idő újra a korábbi szabályozással egyezően került meghatározásra.

³⁴ Értem ezalatt a megfelelő számú, külön és együttesen mozgatható kamerákat vagy épp a dokumentumkamera meglétét.

³⁵ SOMOGYI Andrea – FÜLÖP Zoltán: *Javaslatok a telekommunikációs úton történő igazságügyi elmeorvosi szakértői vizsgálatokhoz*. Magyar Igazságügyi Szakértői Kamara, 2020. szeptember 20. <https://tinyurl.com/dtuedn7c>

akként nyilatkoztak, a vizsgálatok 85-90%-a telekommunikációs eszköz útján is elvégezhető, hiszen a vélemény megszületéséhez szükséges információk, az előzetesen megfogalmazódott aggályokkal ellentétben, majdhogynem kompromisszumok nélkül kinyerhetőek. Természetesen vannak olyan esetek is, amikor a személyes vizsgálat nem mellőzhető. Azt gondolom, hasonló a szituáció az eljárási cselekmények foganatosítása körében is, hiszen a bizonyításfelvétel kapcsán kiemelten fontos lehet a meghallgatott személy hangján túl, bizonyos ügyek esetén akár megjelenése vagy mimikája is. Magam is találkoztam olyan esettel, amikor a tanú úgy nyilatkozott, azért nem tudja egyértelműen kijelenteni, hogy a terheltet látta-e a cselekmény helyszínén, mert a cselekmény idején sötét volt, a jelenlévő személyt távolról látta, így őt leginkább mozgásáról és alkatáról tudná egyértelműen beazonosítani, melyet a távmeghallgatás nem tesz lehetővé.

Ami a közvetlenség és a bírói meggyőződés közti kapcsolatot illeti, az eljárási kódexünk maga is használja a meggyőződés szót a bizonyítékok értékelése kapcsán, ugyanakkor annak tartalmáról nem szól sokat. „A bíróság, az ügyészség és a nyomozó hatóság a bizonyítékokat egyenként és összességükben szabadon értékeli, a bizonyítás eredményét az így kialakult meggyőződése szerint állapítja meg.”³⁶ Láthatjuk tehát, hogy a bizonyítás során a bíró saját meggyőződése is szerepet kap. BALLA álláspontjával egyetértve, magam is úgy vélem, a bizonyítékok jórészt az adatok összegyűjtése és vizsgálata folyamán alakulnak ki.³⁷ Ez ugyanakkor felveti a kérdést, mi a helyzet a csupán hangkapcsolatot biztosító eljárási jelenlét esetén, amikor is az így lefolytatott bizonyítás bizonyos értelemben csorbát szenved, hiszen a személyi bizonyíték éppen ‘személyi jellegét’ veszti el azáltal, hogy képi megjelenés nem társul hozzá, megfosztva így a bírót a szavahihetőség empirikus vizsgálatának lehetőségétől.

4. Összegző gondolatok

A pandémiás időszak alatti jogszabályi környezet rendkívül dinamikusan változó közeget jelentett, melynek nyomon követése embert próbáló feladatnak bizonyult. Amennyire nehézkesen indult meg a kialakult helyzethez való alkalmazkodás folyamata, éppannyira gördülékennyé vált a későbbiek során a fennálló nehézségekhez idomuló kiegészítő szabályok kidolgozása. Ugyanakkor mára kikristályo-

³⁶ A büntetőeljárásról szóló 2017. évi XC. törvény (továbbiakban: Be.) 167. § (4) bekezdés.

³⁷ BALLA Lajos: Adalékok a titkos információgyűjtés, valamint a titkos adatszerzés kriminalisztikai és eljárási problémáihoz. Debrecen, Debreceni Ítéltábla, 2007.
<https://tinyurl.com/2w4x3ave>

sodni látszik, az átmenetinek ígérkező szabályok közül egészen sok a mai napig velünk maradt és beépült az általános szabályok közé. Mindezek nyomán joggal merülhet fel a kérdés, helyénvaló-e ez így. Ami az eljárás résztvevőit, illetve a jogalkalmazást illeti, talán nem túlzás azt mondani, nem fogadták kitörő örömmel az alkalmazandó szabályanyagot és az ennek nyomán kialakult gyakorlatot. A Helsinki Bizottság által készített interjúk,³⁸ valamint személyes tapasztalat alapján is az látszott körvonalazódni, hogy a kisebb tárgyi súlyú ügyek esetében nem jelentett túlzott problémát az átmenetileg ‘lazább’ eljárási szabályok alkalmazása, ezen esetekben a távmeghallgatás alkalmazása is üdvözlendőbb volt, mint a dupla plexifal és a maszk okozta nehézségek közepette tartott tárgyalás. A megkérdezettek is arról számoltak be, hogy az eljárások megakasztásának elkerülése érdekében bevezetett eljárási szabályok leginkább a kisebb tárgyi súlyú és a másodfokon zajló ügyekben jelentettek könnyebbséget, míg a jelentősebb tárgyi súlyú, komplexebb, többvádoltas ügyekben előbbre valónak tartotta a bíróság a közvetlenség elvének hagyományos módon való érvényesülését, melynek hála a terhelt állapota, reakciói mind jelentősebb szerephez juthatnak. Teljesen egyetértek Gácsi³⁹ álláspontjával, aki akként foglal állást, a telekommunikációs eszköznek a jelenlétet biztosító eljárásjogi megoldásként való alkalmazása, de különösen a tanú ún. folyamatos hangfelvétel útján történő kihallgatásának lehetősége a közvetlenség elvének torzulásához vezethet.

Kutatásom rámutatott arra, a járványhelyzet kényszerítő hatása alatt kialakult egy olyan szabályrendszer, melynek egyes elemei a tisztességes eljárás követelménye és a garanciális szabályok megtartása mellett, ugyanakkor az opportunitás jegyében továbbra is fenntarthatóak. Kétségtelen, a haladó szellemű jogi megoldás számos változást generál, de kizárólag akkor válthatja be a hozzá fűzött reményeket, ha jogalkalmazás területén is partnerekre lel. Az eredményes változás kulcsa a mértékletesség megtartása lehet, hiszen a bíróság döntését némiképp megíscsak a közvetlenség ‘hitelesíti’.⁴⁰

³⁸ KRÁMER Lilli – LUKOVICS Borbála: *Képernyőn az igazság – az elektronikus kapcsolattartás a büntető igazságszolgáltatásban*. Magyar Helsinki Bizottság kutatási jelentése, 2021. 23–25. <https://tinyurl.com/55a7kvf3>

³⁹ GÁCSI i. m. 23.

⁴⁰ ANGAL Pál: *A magyar büntetőeljárás jog tankönyve*. 1. kötet, Budapest, Atheneum Irodalmi és Nyomdai Rt., 1915. 289.